



NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Białymstoku

LBI.410.020.05.2016
P/16/073



03174516

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Białymstoku
ul. Akademicka 4, 15-267 Białystok
T +48 85 874 81 00, F +48 85 874 81 33
lbi@nik.gov.pl

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/16/073 – Wdrażanie zasad zdrowego żywienia w szkołach publicznych
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Białymstoku
Kontroler	Sławomir Czarnow – doradca prawny, upoważnienie nr LBI/83/2016 z 7 października 2016 r. (dowód: akta kontroli str. 1-2)
Jednostka kontrolowana	Szkoła Podstawowa Nr 1 im. Juliusza Słowackiego w Białymstoku (dalej „SP Nr 1” lub „Szkoła”), ul J. Słowackiego 4, 15-229 Białystok
Kierownik jednostki kontrolowanej	Dyrektor – Zofia Dorota Zachowicz-Michałowska ¹ (dowód: akta kontroli str. 3)

II. Ocena kontrolowanej działalności²

Ocena ogólna

W latach 2015 – 2016 (do 15 listopada) Szkoła co do zasady zgodnie z założeniami realizowała pięć programów żywieniowych, w tym cztery dotyczące wdrażania zasad zdrowego żywienia.

W ramach programu „Owoce i warzywa w szkole” uczniom zapewniono owoce i warzywa w wymaganym asortymencie i porcjach. Przekazywano im też mleko UHT o 1,5% zawartości tłuszczu (dwa razy w tygodniu). Gorące posiłki obiadowe spożywano w stołówce szkolnej. Część z nich sfinansowana została w ramach programu „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” lub przez sponsorów (nie stwierdzono przypadków stygmatyzacji dzieci spożywających obiady opłacane w ten sposób).

Szkoła realizowała działania edukacyjne na rzecz kształtowania prawidłowych nawyków żywieniowych, przewidziane w szkolnych programach profilaktyki i programach wychowawczych. Przyczyniało się to do wdrażania zasad zdrowego żywienia. Podjęto też starania o pozyskanie dodatkowych środków finansowych na ten cel.

Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę na potrzebę terminowego składania dyrektorowi Oddziału Terenowego Agencji Rynku Rolnego w Białymstoku (dalej: ARR) informacji o działaniach o charakterze edukacyjnym przeprowadzonych w ramach programu „Owoce i warzywa w szkole” oraz na potrzebę zapewnienia uczniom dostępu do bezpłatnej wody niegazowanej w postaci butelkowanej lub z dystrybutorów.

Stwierdzone nieprawidłowości dotyczyły:

- braku udokumentowanych zgód części rodziców na udział ich dzieci w programie „Owoce i warzywa w szkole” i nieodbieraniu od nich zgód na udział w programie „Mleko w szkole”,
- nierzetelnego prowadzenia ewidencji dostaw mleka w roku szkolnym 2015/2016 oraz zamówienia mleka UHT w październiku 2016 roku w ilości odpowiadającej liczbie wszystkich uczących się dzieci, chociaż niektóre z nich nie mogły go spożywać,
- przyjmowania programów profilaktyki i programów wychowawczych z naruszeniem art. 54 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty³,
- niewłaściwego stanu sanitarno-technicznego kuchni i pomieszczeń związanych z produkcją posiłków, nierzetelnego prowadzonej dokumentacji dotyczącej żywności, a także niewłaściwej kaloryczności posiłków.

¹ Od 1 września 2013 r. na podstawie zarządzenia Prezydenta Miasta Białegostoku z 14 sierpnia 2013 r.

² Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie.

³ Dz. U. z 2016 r. poz. 1943.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Realizacja programów żywieniowych

Opis stanu
faktycznego

1.1. Szkoła posiadała wiedzę o liczbie dzieci potrzebujących pomocy w zakresie dożywiania oraz z niedowagą, nadwagą i otyłością. W latach szkolnych 2012/2013 – 2016/2017 (na 31 października lat 2012 – 2016) populacja dzieci kształtowała się następująco:

- liczba dzieci ogółem – odpowiednio 612, 620, 630, 665 i 594,
- liczba dzieci z niedowagą – 16, 29, 17, 27 i 26,
- liczba dzieci z nadwagą – 11, dwoje i czworo w kolejnych trzech latach,
- liczba dzieci otyłych – ośmioro, 17, 16, 22, 15,
- liczba dzieci wymagających dożywiania – 19, 30, 43, 30 i 21.

(dowód: akta kontroli str. 339)

Udział dzieci z niedowagą wśród wszystkich dzieci klas I, III i V objętych badaniami bilansowymi lub testami przesiewowymi na 31 października lat 2012 – 2016⁴ wynosił kolejno 5%, 8%, 5%, 7% i 10%, dzieci z nadwagą w tej populacji było odpowiednio 3%, 1%, 1% i 1%, a otyłych – 2%, 2%, 4%, 4% i 5%.

(dowód: akta kontroli str. 391)

Dane o liczbie dzieci z nadwagą i otyłością oraz niedożywionych pozyskiwano od pielęgniarki szkolnej, która pod koniec każdego semestru (po posiedzeniu rady pedagogicznej) przedstawiała dyrektor Szkoły sprawozdanie z działalności gabinetu profilaktyki zdrowotnej prowadzonego w Szkole. W sprawozdaniach złożonych 8 lutego i 24 czerwca 2016 r. pielęgniarka wykazała m.in., że:

- założyła wszystkim uczniom listy klasowe (666), a uczniom klas pierwszych dokumentację medyczną (122 kart zdrowia),
- wykonała 408 testów przesiewowych 68 dzieciom z klas I, które nie miały bilansu wykonanego przez lekarza rodzinnego oraz 480 testów 96 dzieciom z klas III (w I semestrze) oraz testy przesiewowe 117 uczniom klas V do wykrywania zaburzeń rozwoju fizycznego (w II semestrze),
- zmierzyła i zważyła wszystkich 666 uczniów,
- nauczycielom wf przekazała listę uczniów klas IV z aktualną grupą ćwiczebną (na podstawie bilansu zdrowia z klasy III) i zakwalifikowała 60 dzieci do gimnastyki korekcyjnej,
- na podstawie bilansów zdrowia ucznia dokonała analizy zdrowotnej 113 i 121 uczniów (w I i II semestrze), zakwalifikowanych do udziału w zawodach sportowych,
- prowadziła na bieżąco, w zależności od potrzeb edukację zdrowotną i działania z zakresu promocji zdrowia.

(dowód: akta kontroli str. 32-34)

Ze sprawozdań pedagoga szkolnego za I i II semestr roku szkolnego 2015/2016 wynika, że konsultowano się i utrzymywano kontakt z różnymi placówkami wspomagającymi Szkołę, w tym Miejskim Ośrodkiem Pomocy Rodzinie w Białymstoku (MOPR), Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną Nr 2 (wydała opinie dotyczące odpowiednio 50 i 47 uczniów w I i II semestrze), Prawosławnym Ośrodkiem Miłosierdzia ELEOS, Parafią Rzymskokatolicką pw. Św. Ojca Pio. W szczególności zapewniano dożywianie dzieciom wychowującym się w rodzinach o trudnej sytuacji materialno-bytowej (co szerzej opisano w punktach 1.4.3. i 1.4.5. wystąpienia pokontrolnego).

(dowód: akta kontroli str. 374, 377)

Z wyjaśnień Dyrektor i Wicedyrektor Szkoły wynika m.in., że pedagog szkolny i wicedyrektor Szkoły oceniały potrzebę podjęcia działań w celu pomocy uczniom, u których stwierdzono niedożywienie lub nadwagę/otyłość albo w związku ze stwierdzonymi problemami żywieniowymi. Diagnozowaniem potrzeb dzieci o trudnej sytuacji materialnej (w tym żywieniowych) zajmował się nieformalny zespół, z udziałem tych dwóch osób, wychowawców klas lub innych nauczycieli, którym znana była sytuacja poszczególnych dzieci, a także z udziałem katechetki religii prawosławnej (w przypadku typowania dzieci do programu

⁴ Objętych tymi badaniami i testami było: 337, 344, 356, 404 i 273 uczniów klas I, III i V.

„Pajacyk”). Pomoc tym uczniom polegała zarówno na działaniach ogólnowychowawczych i edukacyjnych, jak i na rozmowach wychowawcy klasy lub pedagoga z rodzicami. Najpierw w drodze wywiadu z rodzicem ustalano czy stan dziecka wynika z uwarunkowań zdrowotnych, a następnie motywowano do właściwego sposobu odżywiania i do prowadzenia zdrowego trybu życia. Zdaniem osób składających wyjaśnienia, waga dziecka (otyłość) stanowi delikatną sprawę i rodzice różnie reagują na uwagi na ten temat. Częściej więc stosowane są pogadanki, wskazujące ogólnie na zjawisko otyłości.

(dowód: akta kontroli str. 108-110, 115-117)

W programach profilaktyki (stanowiących uzupełnienie programów wychowawczych z tych lat) tematykę zdrowego żywienia ujęto:

- w programie z 2012 roku w blokach tematycznych „Dbam o zdrowie” profilaktyki wychowawczej klas I-III (temat „Wiem co i po co jem”) oraz klas IV, V i VI (tematy „Czy wiesz co jesz? Odżywiam się zdrowo”, „Szybkie czy zdrowe jedzenie”, „Wiem co jem”), ze zwięzłym wskazaniem działań wychowawczo-profilaktycznych przewidzianych do realizacji,
- w programie z 2016 roku jako szczegółowe zadanie „Kształtowanie właściwych nawyków żywieniowych”, w ramach celu głównego „Promowanie zasad zdrowego stylu życia”, z określeniem działań wychowawczo-profilaktycznych przewidzianych do realizacji oraz sposobu ich realizacji.

W programach tych przewidziano zadanie szczegółowe „kształtowanie właściwych nawyków żywieniowych”, nie odnosząc się wprost do sprawy przeciwdziałania otyłości, nadwadze lub niedowadze.

(dowód: akta kontroli str. 347-360, 364-371)

Wicedyrektor Szkoły wyjaśniła, że programy wychowawczy i profilaktyki przyjęte w 2012 roku i w 2016 roku są do siebie zbliżone, przy czym program profilaktyki z 2016 roku jest bardziej szczegółowy niż program z 2012 roku. W programach profilaktyki nie mówi się wprost o przeciwdziałaniu nadwadze, otyłości lub niedowadze uczniów, ale ta tematyka mieści się w zagadnieniu racjonalnego odżywiania się, czy śmieciowego jedzenia, wykazanych jako treść zadań szczegółowych w tych programach. Wychowawcy poruszali tę sprawę na lekcjach wychowawczych, było to też omawiane na lekcjach przyrody.

(dowód: akta kontroli str. 115)

1.2. W latach szkolnych 2012/2013 – 2016/2017 (do czasu zakończenia kontroli) Szkoła uczestniczyła w pięciu programach żywieniowych, w tym czterech prowadzonych przez organy publiczne („Owoce i warzywa w szkole”, „Mleko w szkole”, „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”, „Trzymaj formę”) i w programie prowadzonym przez instytucję pozarządową („Pajacyk”). W programach tych – wg stanu na 31 października lat 2012 – 2016⁵ – uczestniczyła następująca liczba uczniów (Szkoła nie prowadziła oddziałów przedszkolnych):

- „Owoce i warzywa w szkole” – odpowiednio 336, 310, 314, 341 i 291,
- „Mleko w szkole” – 591, 620, 630, 665, 594,
- „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” – 18, 25, 26, 16,
- „Trzymaj formę” – 182, 196, 0, 0, 212,
- „Pajacyk” – 16, 11 i 15 w kolejnych latach szkolnych 2014/2015 – 2016/2017.

We wspomnianym okresie z zajęć wychowania fizycznego (wf) zwolnionych było całkowicie pięciu uczniów w roku szkolnym 2012/2013 i jeden w roku szkolnym 2014/2015, a z określonych ćwiczeń – jeden uczeń w roku szkolnym 2015/2016. Nie występowały przypadki opuszczenia przez uczniów ponad 20% zajęć wf.

(dowód: akta kontroli str. 340)

⁵ We wrześniu i październiku trwało przyjmowanie zapisów rodziców na korzystanie z obiadów oraz ustalanie uczniów uprawnionych do obiadów, finansowanych przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Białymstoku.

W latach szkolnych 2015/2016 i 2016/2017 Szkoła prowadziła 10 rodzajów pozalekcyjnych zajęć wf, w których uczestniczyło odpowiednio 13 i sześciu uczniów z nadwagą lub otyłością. Zajęcia te obejmowały naukę jazdy na łyżwach (uczestniczyło kolejno trzy i jedna osoba), zajęcia sportowo-rekreacyjne (siedem i jedna osoba), gimnastykę korekcyjną (dwie osoby w roku szkolnym 2015/2016) oraz piłkę ręczną (po jednej osobie w tych latach).

(dowód: akta kontroli str. 336-337, 342)

1.3. Działania Szkoły podejmowane w ramach czterech programów związanych z wdrażaniem zasad zdrowego żywienia („Owoce i warzywa w szkole”, „Mleko w szkole”, „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”, „Trzymaj formę”) dotyczyły różnych klas („Owoce i warzywa w szkole” i „Trzymaj formę”) albo różnych produktów. Częstotliwość dostaw owoców i warzyw oraz mleka w ramach programów, w których brała udział Szkoła, była zróżnicowana. Starszy intendent i Dyrektor Szkoły wyjaśnili, że generalnie Szkoła nie ma wpływu na terminarz dostaw tych produktów. Jest on zależny od dostawcy i środków, z których opłaca go ARR. Występujące w dostawach przerwy lub zróżnicowanie terminów dostawy mleka oraz owoców i warzyw są niezależne od Szkoły. (dowód: akta kontroli str. 108)

Z dowodów dostaw wynika, że w latach szkolnych 2015/2016 i 2016/2017 dostawy mleka oraz owoców i warzyw nie w pełni się pokrywały. Zagadnienie to bliżej opisano w dalszej części wystąpienia, w punkcie 1.4.1 i 1.4.2. Starsza intendent wyjaśniła, że harmonogramy dostaw nie pokrywają się, gdyż mleka jest więcej, a owoców i warzyw mniej. Występują okresy, gdy dzieci nie otrzymują mleka albo owoców i warzyw, gdyż produkty te nie są dostarczane przez cały rok szkolny. Np. dostawy zaczynają się zwykle z początkiem października, a kończą – mleko przed końcem kwietnia, a owoce i warzywa – z początkiem czerwca, zgodnie z terminarzem ustalonym przez ARR. Występują też sporadycznie tygodnie, gdy dostaw mleka lub owoców nie ma lub jest ich mniej, ze względu na dni wolne od nauki szkolnej (zwykle w okolicach przerw świątecznych oraz przed końcem nauki w semestrze).

(dowód: akta kontroli str. 315-316)

1.4.1. Dostawa artykułów spożywczych w ramach programu „Owoce i warzywa w szkole” realizowana była na podstawie umów nieodpłatnego dostarczania owoców i warzyw, zawartych z dostawcą zarejestrowanym w Centralnym Rejestrze Przedsiębiorców ARR. Umowy te określały, zgodnie z § 8 rozporządzeń Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 czerwca 2015 r. i z dnia 7 września 2016 r. w sprawie szczegółowego zakresu zadań realizowanych przez Agencję Rynku Rolnego związanych z wdrożeniem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej programu „Owoce i warzywa w szkole”⁶; liczbę uczniów uczestniczących w programie za zgodą rodziców (wskazano każdorazowo liczbę wszystkich dzieci z klas I-III w danym semestrze⁷), określenie okresu dostarczania owoców i warzyw (w ciągu 10 wybranych tygodni I i II semestru w danym roku szkolnym) oraz zobowiązanie zatwierdzonego dostawcy do dostarczenia owoców i warzyw w asortymencie i ilościach zapewniających możliwość udostępnienia ich dzieciom. Wskazano także ilość sztuk poszczególnych owoców i warzyw (lub soków warzywnych albo owocowo-warzywnych), jaka miała być dostarczona każdemu uczniowi w I i II semestrze danego roku.

(dowód: akta kontroli str. 41-57)

Szkoła dysponowała pisemnymi zgodami 319 rodziców na udział ich dzieci (z 13 spośród 14 klas I-III) w ww. programie w roku szkolnym 2015/2016. Pozyskiwanie zgód rodziców (zbieranych przez wychowawców podczas zebrań rodziców) na udział dzieci w programie w roku szkolnym 2016/2017 do 15 listopada 2016 r. było jeszcze w toku, chociaż owoce i warzywa wydawano już wszystkim dzieciom z klas I-III. Problem ten przedstawiono też w dalszej części wystąpienia pokontrolnego, w sekcji „Ustalone nieprawidłowości”.

(dowód: akta kontroli str. 39, 317)

W roku szkolnym 2015/2016 w I semestrze (od 23 września do 4 grudnia 2015 r.) odbyły się 22 dostawy owoców i warzyw w ramach programu „Owoce i warzywa w szkole” (dziewięć dostaw z porcjami dla 342 dzieci i 13 dostaw z porcjami dla 341 dzieci). Dostawy odbywały się przez 10 tygodni, w tym przez osiem tygodni w środy i piątki, a przez dwa tygodnie (od 23 do 27

⁶ Dz. U. z 2015 r. poz. 886 oraz z 2016 r. poz. 1457. Rozporządzenia zwane dalej rozporządzeniami MRIRW z dnia 18 czerwca 2015 r. i z dnia 7 września 2016 r.

⁷ W roku szkolnym 2015/2016 – w I semestrze było to 340 dzieci (umowa z 5 czerwca 2015 r.), skorygowane na 347 (umowa z 2 września 2015 r.), 342 i ostatecznie 341 (aneksy z 23 września i 23 października 2015 r.), a w II semestrze – 341 (umowa z 7 stycznia 2016 r.); w roku szkolnym 2016/2017 było to 291 dzieci w I semestrze i 292 w II semestrze (umowy z 13 września i 18 października 2016 r.).

listopada i od 30 listopada do 4 grudnia 2015 r.) – w poniedziałki, środy i piątki. W II semestrze (od 2 marca do 3 czerwca 2016 r.) odbyło się 21 dostaw z porcjami dla 341 dzieci. Dostawy odbywały się przez 10 tygodni (przez dziewięć tygodni w środy i w piątki), a w jednym tygodniu (od 18 do 22 kwietnia 2016 r.) w poniedziałek, środę i piątek. W roku szkolnym 2016/2017 dostawy rozpoczęły się zaś 3 października 2016 r. Do 31 października odbyło się osiem dostaw po 291 porcji (w poniedziałki i środy).

Dni tygodnia i pory poszczególnych dostaw z podmiotem realizującym transport (podwykonawca dostawcy) uzgadniała starszy intendent, natomiast skład konkretnych porcji owoców i warzyw ustalał dostawca.

Dostawy odbywały się w ramach czasowych określonych w § 2 pkt 2 rozporządzeń MRiRW z dnia 18 czerwca 2015 r. i z dnia 7 września 2016 r. Liczba porcji i ich skład odpowiadał wymogom ustalonym w ust. 3-5 załącznika do ww. rozporządzeń⁸. W szczególności, w każdym tygodniu realizacji programu porcje przekazywano od dwóch do trzech razy i nie udostępniano soków owocowych w ramach tej samej porcji, co soki warzywne lub owocowo-warzywne. (dowód: akta kontroli str. 41-69, 78-101, 105-107, 316)

Ogledziny przeprowadzone w trakcie kontroli NIK wykazały, że dowóz owoców i warzyw 24 października 2016 r. odbył się samochodem dostawczym (z chłodzonym wnętrzem) z magazynu położonego w Białymstoku⁹. Gruszki i jednostkowe opakowania papryki zapakowane były w 12 zbiorczych toreb (w sześciu skrzyniach) po jednej dla każdej z 12 klas I – III. Opakowania papryki zawierały informacje m.in. o warunkach przechowywania i spożycia oraz o ilości produktu (zgodnej z załącznikiem do rozporządzenia w sprawie zadań ARR), a także nazwie producenta¹⁰. Bezpośrednio po przywiezieniu i ich odebraniu przez starszą intendent, pracownik fizyczny Szkoły rozniósł je po poszczególnych salach, w których odbywały się lub miały się odbywać zajęcia z tymi klasami. O momencie rozdania owoców i warzyw dzieciom decydował nauczyciel prowadzący zajęcia. Trzy nauczycielki obecne podczas ogledzin oświadczyły, że dzieci spożywają owoce i warzywa na miejscu w trakcie przerwy między zajęciami. Z wyjaśnień wicedyrektor Szkoły wynika, że niektóre dzieci nie są głodne lub nie mają ochoty na posiłek, wówczas zabierają produkty do domu.

(dowód: akta kontroli str. 105-107, 115-116)

W toku kontroli NIK uzyskała od rodziców 45 uczniów klas I-III ankiety m.in. z ich opiniami w sprawie realizacji programu „Owoce i warzywa w szkole”, z których wynikało m.in., że:

- wadami ww. programu było: zbyt małe urozmaicenie (odpowiedziało tak sześciu rodziców – 13,3% respondentów), zbyt mała częstotliwość wydawania, niedojrzałe owoce oraz nieświeże, zepsute warzywa i owoce (po cztery osoby – 8,9%), a osiem osób uznało, że program nie ma wad (17,8%),
- dzieci zjadały owoce i warzywa: zawsze w szkole (czterech rodziców – 8,9%), czasem w szkole, czasem w domu (19 – 42,2%) albo zawsze w domu (dwóch – 4,4%),
- dzieci przynosiły owoce i warzywa do domu i ich nie zjadały – czasami (15 rodziców – 33,3%) albo zawsze (trzech – 6,7%).

(dowód: akta kontroli str. 379-381)

1.4.2. Dostawy mleka w ramach programu „Mleko w szkole” realizowano w latach szkolnych 2015/2016 i 2016/2017 na podstawie umów na dostawę mleka i przetworów mlecznych do szkół podstawowych w ramach mechanizmu dopłat do spożycia mleka i przetworów mlecznych w placówkach oświatowych, zawartych 5 czerwca 2015 r. i 21 kwietnia 2016 r. z dostawcą zarejestrowanym w ARR. Umowy te określały m.in. liczbę uczniów uczęszczających do szkoły z klas 0-6 (630 i 665 w kolejnych latach) i wskazywały, że mleko i produkty mleczne przysługuje od 1 października do 31 maja, a częstotliwość dostaw wynosi jeden, dwa lub trzy razy w tygodniu (Szkoła miała to ustalić z dostawcą).

⁸ Porcje obejmowały: jabłka, gruszki, opakowania truskawek i borówek amerykańskich oraz soki owocowe, a także opakowania marchwi, papryki słodkiej, rzodkiewek, pomidorów, kalarepy oraz sok warzywny lub owocowo-warzywny.

⁹ Zgodnie z umowami z dostawcą z 13 września i 18 października 2016 r. (na rok szkolny 2016/2017). Wymagały one, aby dostawa odbyła się samochodami ciężarowymi, przystosowanymi do przewozu art. spożywczych (§ 6 ust. 9). Umowy z 2 września 2015 r. i z 7 stycznia 2016 r. (rok szkolny 2015/2016) wskazywały jedynie, że dostawa odbędzie się transportem własnym (§ 5 ust. 9).

¹⁰ Zgodnie z art. 9 ust. 1 lit. a i e-h rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1169/2011 z dnia 25 października 2011 r. w sprawie przekazywania konsumentom informacji na temat żywności, zmiany rozporządzeń Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1924/2006 i (WE) nr 1925/2006 oraz uchylenia dyrektywy Komisji 87/250/EWG, dyrektywy Rady 90/496/EWG, dyrektywy Komisji 1999/10/WE, dyrektywy 2000/13/WE Parlamentu Europejskiego i Rady, dyrektyw Komisji 2002/67/WE i 2008/5/WE oraz rozporządzenia Komisji (WE) nr 608/2004 (Dz. Urz. UE L 304 z 22.11.2011 r., s. 18, ze zm.)

Dostawa produktów objętych umową (mleko naturalne lub smakowe oraz jogurty smakowe w opakowaniach po 0,25 l) miała się odbywać w ilościach określonych przez Szkołę. Dostawa mleka naturalnego była bezpłatna, a mleko smakowe i jogurty podlegały płatności określonej na fakturze. Umowa obowiązywała pod warunkiem realizacji dopłat. Pismem z 26 kwietnia 2016 r. dostawca poinformował, że w związku z redukcją przez ARR środków przeznaczonych na finansowanie mleka dostarczanego do szkół podstawowych, dostawy mleka będą realizowane tylko do końca kwietnia. (dowód: akta kontroli str. 257-259, 300-302)

Od 1 października 2015 r. do 18 stycznia 2016 r., w poniedziałki, odbyło się 16 dostaw mleka UHT 1,5% (w kartonikach po 0,25 l), obejmujących 7.648,5 l mleka, od 8 lutego do 25 kwietnia 2016 r. – 13 dostaw (w poniedziałki) 5.933,5 l mleka, a 4 kwietnia 2016 r. dostarczono 35 l jogurtu truskawkowego w kartonikach po 0,25 l.

Zgodnie ze sporządzonymi przez Szkołę potwierdzeniami dostawy (na drukach Dsml_P3_f2) i listami wydawanego mleka, 665 uczniom w roku szkolnym 2015/2016 wydano:

- w I semestrze – 7.648,5 l mleka UHT, poczynsz od 1 października 2015 r.,
- w II semestrze – 5.933,5 l mleka UHT, poczynsz od 8 lutego 2016 r. i 35 l jogurtu truskawkowego (4 kwietnia 2016 r.).

Dostawy mleka w roku szkolnym 2016/2017 rozpoczęły się również 1 października 2016 r. Do końca października odbyły się cztery dostawy 1.775,25 l mleka UHT 1,5%, które wydano 594 uczniom. (dowód: akta kontroli str. 263-299, 303-312)

Starsza intendent i dyrektor Szkoły wyjaśniły, że Szkoła zamawiała tylko mleko UHT, gdyż do mleka smakowego i jogurtów należy dokonać dopłat, na co rodzice nie wyrażali zgody. Szkoła nie ma warunków do magazynowania mleka innego niż UHT (brak chłodzi, lodówki). Natomiast jogurt truskawkowy, dostarczony bezpłatnie 4 kwietnia 2016 r. przeznaczony był dla uczniów klas VI, w związku z ich przystąpieniem do egzaminu szóstoklasisty (140 porcji). Dostawę jogurtu zaproponowała (na próbę) przedstawicielka dostawcy w ramach promocji, poza którą jego cena wynosiła 0,34 zł/opakowanie. (dowód: akta kontroli str. 109, 316, 385)

Ogłędziny przeprowadzone w trakcie kontroli NIK wykazały, że mleko dostarczane jest samochodem dostawczym (z chłodzonym wnętrzem), razem z owocami i warzywami, a następnie składowane w zamykanym na klucz pomieszczeniu archiwum na parterze (6 m² powierzchni). Do klas I i jednej klasy II mleko donoszone jest (w ilości na cały tydzień) przez pracownika fizycznego Szkoły i zostawiane w salach lekcyjnych pod nadzorem wychowawcy klasy, który decyduje kiedy je rozdać dzieciom. Dzieci z pozostałych, starszych klas (wyznaczone przez ich wychowawców) zgłaszają się po mleko na dany dzień (zwykle w poniedziałki, środy i piątki) do pokoju księgowości na parterze Szkoły. Wówczas starszy intendent lub pracownik księgowości wydaje mleko. (dowód: akta kontroli str. 105-107)

Starsza intendent wyjaśniła, że wydawała mleko tylko dzieciom lub pracownikowi fizycznemu roznoszącemu je do poszczególnych klas, nigdy zaś nauczycielom czy rodzicom. Z wyjaśnień wicedyrektor wynika, że czasem dzieci zostawiają niedopite mleko na korytarzach lub ławkach w salach. Trzy nauczycielki obecne przy oględzinach oświadczyły, że dzieci spożywają mleko na miejscu lub otwierają je później. (dowód: akta kontroli str. 116, 316)

W toku kontroli NIK uzyskała od rodziców 101 uczniów klas I-III (45 osób) i IV-VI (56) ankiety m.in. z ich opiniami w sprawie realizacji programu „Mleko w szkole”, z których wynikało, że:

- wadami programu było: zbyt małe urozmaicenie (odpowiedzi takiej udzieliło sześciu rodziców uczniów klas I-III i 19 rodziców uczniów klas IV-VI, co stanowiło odpowiednio 17,8% i 33,9% respondentów), zbyt mała częstotliwość wydawania mleka (siedmiu i dziewięciu rodziców – 15,6% i 16,1%) oraz serwowanie tylko mleka UHT (17 i 18 – 37,8% i 32,1%), zaś 17 i 13 rodziców uznało, że program nie ma wad (37,8% i 23,2%),
- dzieci spożywały mleko: zawsze w szkole (czterech rodziców uczniów klas I-III i jeden rodzic ucznia klas IV-VI – 8,9% i 1,8%), czasem w szkole, czasem w domu (14 i 18 – 31,1% i 32,1%) albo zawsze w domu (trzech i siedmiu rodziców – 6,7% i 12,5%),
- dzieci przynosiły mleko do domu i go nie spożywały – czasami (dwóch rodziców uczniów klas I-III i trzech rodziców uczniów klas IV-V, tj. 4,4% i 5,4%) albo zawsze (dwu i jeden – 4,4% i 1,8%),

- 25 rodziców uczniów klas IV-VI zaznaczyło odpowiedź „nie dotyczy” (44,6%).
(dowód: akta kontroli str. 379-383)

Nie uzyskiwano zgód rodziców na udział ich dzieci w tym programie, co szerzej opisano w dalszej części wystąpienia pokontrolnego, w sekcji „Ustalone nieprawidłowości”.

1.4.3. W ramach programu „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” Szkoła zawarła z MOPR porozumienia na lata 2015 i 2016 (odpowiednio 30 grudnia 2014 r. i 2015 r.) w sprawie wydawania posiłków uczniom, którym MOPR taką pomoc przyznał w formie decyzji. Umowy stanowiły, że posiłek miał być gorący, przygotowany zgodnie z przepisami prawa (sanitarno-epidemiologicznymi i normami żywienia zbiorowego) oraz z należytą starannością, na bazie pełnowartościowych produktów, zgodnie z zasadami racjonalnego żywienia i bezpieczeństwa określonego normami HACCP, we własnych pomieszczeniach odpowiadającym warunkom sanitarnym dla tego typu działalności, w cenie po 3 zł. (dowód: akta kontroli str. 128-133)

Szkoła, zgodnie z porozumieniami, otrzymywała pisemne powiadomienia o wydaniu decyzji przyznających pomoc i wydawała osobom, wskazanym w tych decyzjach obiady, obciążając ich kosztami MOPR. Koszty te wykazywano w wystawianych co miesiąc przez Szkołę fakturach VAT, z załączonymi imiennymi listami osób, spożywających posiłki (z podaniem liczby posiłków i numeru decyzji MOPR).

W poszczególnych miesiącach 2015 roku na podstawie decyzji MOPR obiady wydawano od 15 do 24 uczniom. Z tego tytułu MOPR obciążono kwotą 8.088 zł za 2.696 posiłków (po 3 zł za posiłek¹¹). W 2016 roku posiłki wydawano w poszczególnych miesiącach od 2 do 15 uczniom, obciążając MOPR z tego tytułu kwotą 4.050 zł (za 1.350 posiłków).

(dowód: akta kontroli str. 134-145, 387-390)

Ponadto Dyrektor Szkoły zgłosił MOPR dzieci do objęcia pomocą w tzw. trybie bezdecyzyjnym, określonym uchwałą Nr LVIII/648/14 Rady Miasta Białostok z 28 marca 2014 r.¹², stosownie do założeń programu „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”¹³: troje w roku szkolnym 2015/2016 i jedno w roku szkolnym 2016/2017 (do końca października 2016 roku). Z tytułu posiłków wydanych tym dzieciom do końca czerwca 2016 roku Szkoła obciążyła MOPR kwotą 666 zł (za 222 posiłki).

(dowód: akta kontroli str. 118-127)

Starsza intendent wyjaśniła, że do MOPR zgłaszano do objęcia dożywianiem dzieci, wytypowane przez pedagoga szkolną lub wicedyrektora Szkoły. Pracownik MOPR telefonicznie powiadamiał o objęciu zgłoszonego dziecka dożywianiem; nie było przypadków odmowy.

(dowód: akta kontroli str. 315)

Sposób przygotowania i podawania posiłków opisano w p-ckie 1.5. wystąpienia.

1.4.4. Szkoła brała udział w programie edukacyjnym „Trzymaj formę”¹⁴ w latach szkolnych 2012/2013, 2013/2014 i 2016/2017. Wicedyrektor Szkoły wyjaśniła, że program ten, przeznaczony dla uczniów klas V i VI, jest realizowany na zajęciach z wychowawcą, na lekcjach przyrody, plastyki oraz wychowania fizycznego. Program ma zapewnić uczniom wiedzę o zasadach aktywnego stylu życia i zbilansowanej diety oraz wykorzystania wiedzy dotyczącej zdrowego odżywiania się podczas zajęć praktycznych (sporządzanie kanapek lub surówek), a także ma promować aktywność fizyczną przez plakaty i wystawy. Program ten różni się od programu „Owoce i warzywa w szkole” promocją aktywności fizycznej (wfi), przy czym ten ostatni program koncentruje się na wartościach odżywczych warzyw i owoców i odnosi się do uczniów klas I-III. Szkoła nie zgłosiła Inspekcji Sanitarnej udziału w tym programie w latach szkolnych 2014/2015 – 2015/2016, ale w praktyce jego założenia były realizowane (działania Szkoły bliżej opisano w punkcie 4 wystąpienia). Na rok 2016/2017 wyznaczono koordynatora tego programu – nauczyciela przyrody, która 24 października 2016 r. odbyła szkolenie z zakresu programu w Powiatowej Stacji Sanitarno-

¹¹ Netto i brutto (zwolnienie od podatku VAT).

¹² W sprawie ustanowienia wieloletniego programu osłonowego w zakresie dożywiania „Pomoc Miasta Białostoku w zakresie dożywiania” na lata 2014 – 2020 (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego z 16 kwietnia 2014 r. poz. 1623). Podjęcie tego typu uchwały przewidywał program rządowy „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” na lata 2014 – 2020.

¹³ Wieloletni program wspierania finansowego gmin w zakresie dożywiania „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” na lata 2014 – 2020, ustanowiony uchwałą Nr 221 Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 2013 r. (M.P. poz. 1024).

¹⁴ Program współorganizowany przez Główny Inspektorat Sanitarny oraz Polską Federację Producentów Żywności Związek Pracodawców w ramach realizacji strategii WHO dotyczącej diety, aktywności fizycznej i zdrowia (www.trzymajforme.pl).

Epidemiologicznej w Białymstoku. W Szkole pracują też co najmniej trzech nauczyciele przeszkoleni z tego programu w latach poprzednich.

(dowód: akta kontroli str. 37, 116-117, 340)

1.4.5. Szkoła uczestniczyła w programie „Pajacyk” Polskiej Akcji Humanitarnej, na podstawie umów o finansowanie dożywiania, zawartych z Eleos Prawosławnym Ośrodkiem Miłosierdzia Diecezji Białostocko-Gdańskiej w Białymstoku na lata szkolne: 2014/2015 (z 29 września 2014 r.), 2015/2016 (z 15 września 2015 r.) i 2016/2017 (z 12 września 2016 r.). Umowy te przewidywały objęcie dożywianiem odpowiednio 16, 11 i 15 uczniów (przez 157–159 dni).

Szkoła przedstawiała Ośrodkowi Eleos imienną listę uczniów, objętych dożywianiem. Na tej podstawie Ośrodek raz w semestrze (we wrześniu i w styczniu) przekazywał Szkole przelewem kwotę będącą kalkulacją ceny obiadu (3 zł), liczby dożywianych dzieci i liczby dni działania Szkoły w semestrze. Środki przeznaczone były na zakup produktów żywnościowych lub gotowych posiłków i podlegały rozliczeniu do 10 lipca (lat 2015 – 2017). Szkoła terminowo przedstawiała Ośrodkowi rozliczenia z wykorzystania środków, wykazując kwoty wydatkowane oraz podlegające zwrotowi.

(dowód: akta kontroli str. 148-166)

Wicedyrektor Szkoły wyjaśniła, że informację o trudnej sytuacji socjalno-bytowej dzieci pozyskują w pierwszym rzędzie wychowawcy, a także pedagog szkolny. Źródłem tych informacji są zarówno rodzice, jak też pracownicy socjalni MOPR lub kuratorzy sądowi. Wytypowaniem dziecka do wsparcia materialnego, w tym polegającego na sfinansowaniu obiadu przez MOPR lub w ramach akcji „Pajacyk” zajmuje się zespół złożony z pedagoga, wychowawcy i innych osób znających sytuację dziecka, a w przypadku programu „Pajacyk” także katechetka religii prawosławnej, z której inicjatywy Szkoła przystąpiła do programu. Zespół ten zbiera się nieformalnie na początku danego roku szkolnego, z reguły ustalenie osób wymagających wsparcia następuje pod koniec września. Nie ma tu sztywnych kryteriów dochodowych. Często rodzice pracują dorywczo i mają bardzo zmienną sytuację materialną, potrzeba udzielenia wsparcia może pojawić się też w późniejszym terminie i wynikać ze zdarzeń losowych, np. nagła utrata pracy, śmierć rodzica, rozwód czy z braku zasądzenia alimentów.

(dowód: akta kontroli str. 116)

1.5. Szkoła zapewniała dzieciom możliwość spożycia ciepłego posiłku. W latach szkolnych od 2012/2013 do 2016/2017 (wg stanu na 31 października) z obiadów korzystało kolejno:

- 348 (56,9% wszystkich uczniów), 444 (71,6%), 470 (74,6%), 378 (56,8%) i 375 (63,1%) uczniów, w tym 212, 184, 206, 214 i 207 uczniów klas I-III,
- 329, 414, 427, 350 i 354 uczniów, którzy spożywali obiady wykupione przez rodziców (w tym 204, 177, 189, 201 i 197 uczniów z klas I-III),
- 18, 25, 26, 16 i czworo uczniów w ramach programu „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” (w tym ośmioro, siedmioro, 12, 11 i troje uczniów z klas I-III),
- 16, 11 i 15 uczniów, objętych programem „Pajacyk” w latach szkolnych 2014/2015 – 2016/2017,
- jeden, dwoje lub pięcioro uczniów, którym posiłki sfinansowali prywatni sponsorzy lub parafia rzymskokatolicka.

(dowód: akta kontroli str. 342)

Wszystkie posiłki, niezależnie od źródła ich sfinansowania, składały się z takich samych dań, były tak samo podawane i spożywane w tym samym miejscu i czasie (w stołówce szkolnej). Intendentki prowadziły roboczą ewidencję uczniów z wykupionymi obiadami, z podaniem kwot wpłat od rodziców lub innego podmiotu finansującego obiad. Od września 2016 roku prowadzona jest też imienna lista uczniów z klas IV-VI, którzy zgłosili się danego dnia na obiad (przychodzących indywidualnie; uczniowie z klas I-III przychodzili na obiad grupami pod opieką nauczycieli).

(dowód: akta kontroli str. 103-113, 183-196, 392)

Szkoła dysponowała stołówką (z własną kuchnią). Wzorcowe jadłospisy dekadowe wraz z kalkulacją kosztu produktów, potrzebnych do przygotowania posiłków, opracowywali starszy intendent i kucharz oraz zatwierdzała Dyrektor Szkoły. W oparciu o te jadłospisy starszy intendent sporządzała jadłospisy dzienne (ze wskazaniem potraw składających się na posiłek) i dzienne raporty magazynowe. Określały one potrawy wchodzące w skład posiłku, jego kaloryczność oraz ilość i wartość poszczególnych produktów do pobrania z magazynu, w celu

przygotowania obiadu, a także koszt jednego posiłku (produktów). Starszy intendent opracowywała raporty magazynowe przy użyciu programu Stołówka, a jadłospisy przy użyciu programu FIT-WIT. (dowód: akta kontroli str. 103-113, 392)

Na zlecenie NIK, Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny (PPIS) w Białymstoku 12 października 2016 r. przeprowadził kontrolę sanitarną stołówki, z której wynika m.in., że stan sanitarno-higieniczny i wyposażenia stołówki nie budził zastrzeżeń, a dokumentacja pozwalała na zidentyfikowanie producentów i dostawców. Nie stwierdzono produktów po upływie terminu przydatności do spożycia lub minimalnej trwałości. Zapewniono odpowiednie warunki przechowywania surowców. Intendentka opracowująca jadłospis posiadała odpowiednie kwalifikacje, a do planowania jadłospisów wykorzystuje specjalistyczną literaturę, wydawaną m.in. przez Instytut Żywności i Żywienia¹⁵. Analiza jadłospisu dekadowego za okres 26 września – 7 października 2016 r. wykazała, że wszystkie analizowane posiłki zawierały pełnowartościowe białko, owoce, warzywa, pieczywo mieszane i uwzględniały sezonowość produktów oraz różne techniki sporządzania potraw, a także były prawidłowo zestawione pod względem barwy, konsystencji i technik przyrządzania. Wniesiono natomiast uwagi do posiłku z 30 września 2016 r. – jego zestaw nie uwzględniał warzyw i owoców, zaś w tygodniu 26 – 30 września 2016 r. jadłospis nie uwzględniał porcji ryby. Szkoła posiadała prawidłowo opracowane i wdrożone instrukcje dobrej praktyki higienicznej i produkcyjnej. (dowód: akta kontroli str. 206-210)

Ponadto dokonana została na zlecenie NIK ocena żywienia stołówki przez Dział Laboratoryjny Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej (WSSE) w Białymstoku i Dział Nadzoru Sanitarnego WSSE w Krakowie. WSSE w Białymstoku, na podstawie badań laboratoryjnych próbek posiłku (obiadu) pobranych 12 października 2016 r., stwierdziła w ocenie m.in., że próbki te odpowiadają wymaganiom art. 14 rozporządzenia (WE) Nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 stycznia 2002 r.¹⁶

Z kolei WSSE w Krakowie, na podstawie przedłożonych wykazów surowców, środków spożywczych i ich gramatury za okres 26 września – 7 października 2016 r. oceniła jadłospis metodą szacunkową, stwierdzając m.in., że:

1. W jadłospisie użyto środków pochodzących z różnych grup środków spożywczych, a do produkcji użyto składników naturalnych; nie było powtarzających się zestawów obiadowych. Posiłki były różnorodne pod względem konsystencji, barwy, smaku i zapachu, a także stosowanych technik kulinarnych, uwzględniano sezonowość warzyw i owoców.
2. Jadłospis odpowiadał wymaganiom rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 26 lipca 2016 r. w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach¹⁷.

(dowód: akta kontroli str. 214-222, 395-398)

Nieprawidłowości wykazane przez kontrolę sanitarną z 12 października 2016 r. oraz wskazania dotyczące kaloryczności posiłków, wynikające z oceny żywienia, przeprowadzonej przez WSSE w Białymstoku i w Krakowie opisane zostały w dalszej części wystąpienia pokontrolnego, w sekcji „Ustalone nieprawidłowości”.

Poprzednia kontrola sanitarna stołówki, przeprowadzona przez PPIS 17 grudnia 2014 r., nie wykazała nieprawidłowości. W szczególności zbadano wówczas stan sanitarny, proces mycia i dezynfekcji, dokumentację procesu żywienia, a także dokonano oceny żywienia na podstawie jadłospisów dekadowych i raportów magazynowych, nie wnosząc uwag. Próbek do badań laboratoryjnych nie pobierano. (dowód: akta kontroli str. 197-205)

¹⁵ Obiady szkolne z uwzględnieniem DPH oraz systemu HACCP dla posiłków szkolnych, Zasady prawidłowego żywienia Dzieci i Młodzieży oraz wskazówki dotyczące zdrowego stylu życia, Obiady szkolne. Zalecenia, jadłospisy i receptury dla żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w placówkach oświatowo-wychowawczych, Żywność dzieci w szkole i przedszkolu – jadłospisy, przykłady, receptury.

¹⁶ Ustanawiającego ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, powołującego Europejski Urząd ds. bezpieczeństwa żywności oraz ustanawiającego procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności (Dz.Urz.WE L 31 z 1.01.2002 r., s. 1 ze zm.).

¹⁷ Dz. U. poz. 1154. Rozporządzenie zwane dalej „rozporządzeniem MZ z 26 lipca 2016 r. w sprawie grup środków spożywczych”.

Ogłędziny przeprowadzone podczas kontroli NIK w stołówce szkolnej wykazały, że obiad (w październiku 2016 roku) wydawany był dzieciom o następujących porach:

- od godz. 11 – dzieciom mającym zajęcia w świetlicy (zwykle z klas I-III),
- na przerwie od 11.20 do 11.40 – uczniom z klas I-III i jednej z klas sportowych (IV lub V),
- na przerwie od 12.25 do 12.45 – dzieciom z klas IV-VI.

W stołówce, o powierzchni 84 m², znajdowało się 113 miejsc do spożywania posiłku, w tym 10 miejsc przy stole dla personelu i 103 miejsca dla dzieci (10 przy małym stoliku i 93 przy 10 stołach dla dorosłych).

W dniach ogłędzin obiady przewidziane były dla 366 i 365 uczniów, w tym 204 i 200 z klas I – III oraz 162 i 165 z klas IV-VI. Od 11 do 11.40 obiady faktycznie spożywało 210 uczniów klas I-III i 13 z klasy VD, od 12.25 do 12.45 – 142 osoby. Dzieci z klas I-III przychodziły do stołówki w dwóch turach – ok. godz. 11 grupa świetlicowa (ok. 60 osób) i ok. godz. 11.20 pozostałe dzieci. Dzieci przychodzące na początku przerwy, po skończeniu posiłku zwalniały miejsce, co umożliwiało spożycie posiłku dzieciom przychodzącym później (niemniej od ośmiu do 15 dzieci kończyło posiłek już po zakończeniu przerwy, w tym dzieci kończące zajęcia). Podczas obiadu w stołówce pilnowały porządku starsza intendent oraz jeden lub dwóch nauczycieli. Dzieci nie spożywały w stołówce własnych posiłków. Dzieci z klas I-III jady bez użycia noży; w razie potrzeby potrawy kroili nauczycielki.

(dowód: akta kontroli str. 103-113)

Nie występowały sytuacje, aby któryś z oddziałów kończył lekcje przed zaplanowaną przerwą obiadową.

(dowód: akta kontroli str. 35-36)

Dyrektor Szkoły określiła zasady (regulamin) korzystania ze stołówki szkolnej i odpłatność za obiady zarządzeniami Nr 8/2014 z 28 sierpnia 2014 r., Nr 6/2016/2017 z 12 lipca 2016 r. i Nr 8/2016 z 8 września 2016 r.

(dowód: akta kontroli str. 169-182)

Warunki korzystania ze stołówki, w tym wysokość opłat za posiłki Dyrektor ustaliła w porozumieniu z organem prowadzącym Szkołę, stosownie do art. 67a ust. 3 ustawy o systemie oświaty. Zarządzenia Dyrektora z 2016 roku nie zmieniały wprowadzonych cen i zawierały zmiany redakcyjne. Zgodnie z ww. zasadami (warunkami), cena obiadu dla ucznia wynosiła 3 zł i obejmowała koszt produktów zużytych do przygotowania posiłku; zaś cena obiadu dla nauczycieli i pracowników Szkoły 7,80 zł i obejmowała także koszt utrzymania i funkcjonowania kuchni (nie przewidywano obiadów dla osób spoza Szkoły).

(dowód: akta kontroli str. 167-182)

Ceny przyjęte przez Dyrektora odpowiadały kalkulacjom, ustalonym przez główną księgową Szkoły dla okresu styczeń – czerwiec lat 2014 i 2015, obejmującym tzw. wsad do kotła (bez wskazania sposobu wyliczenia) i pozostałe koszty utrzymania stołówki (ze szczegółowym ich rozliczeniem). Na rok szkolny 2016/2017 starszy intendent oraz kucharz sporządziły natomiast kalkulację wsadu do kotła dla jadłospisu dekadowego (na 10 dni i dla 10 osób), ustalając jego koszt na 311,34 zł.

(dowód: akta kontroli str. 174-175, 180)

Z prowadzonego w Szkole rejestru wypadków wynika, że w latach szkolnych 2015/2016 i 2016/2017 (do 20 października) nie wystąpiły przypadki zatruc pokarmowych. Kierownikowi administracyjnemu Szkoły oraz starszej intendent takie przypadki również nie były znane.

(dowód: akta kontroli str. 38, 105, 315)

1.6. Szkoła nie dysponuje dystrybutorami (fontannami, źródłkami) z wodą pitną, nie zakupywała też wody do nieodpłatnego udostępnienia wszystkim uczniom. Istnieje możliwość kupna wody butelkowanej w sklepie szkolnym.

Jadłospisy dekadowe z lat szkolnych 2015/2016 i 2016/2017 (do 31 października) przewidywały podanie wody niegazowanej w butelce 0,5 l do pięciu z 10 posiłków, tj. dwa lub trzy razy w tygodniu, z wyjątkiem maja i czerwca 2016 roku, kiedy wodę tę podawano do obiadu w każdy dzień nauki szkolnej; niekiedy zastępowano ją kompotem.

(dowód: akta kontroli str. 111)

Dyrektor Szkoły wyjaśniła, że wobec braku środków finansowych z budżetu na zainstalowanie dystrybutorów wody pitnej w Szkole, pod koniec roku szkolnego 2015/2016 zwróciła się do Rady rodziców o sfinansowanie kosztów ich dzierżawy ze środków rodziców uczniów. Koszt miesięcznej dzierżawy dystrybutora miał wynosić ok. 100 zł. Rada rodziców nie wyraziła na to zgody. Dyrektor dodała, że w razie zainstalowania dystrybutora należałoby wyznaczyć dyżur pracownika Szkoły do nadzorowania prawidłowej dystrybucji wody, gdyż mogłoby dojść do jej rozlewania lub niszczenia kubków. (dowód: akta kontroli str. 108-110)

W Szkole nie było automatów z niezdrową żywnością. (dowód: akta kontroli str. 111)

1.7. W Szkole znajduje się sklepik z żywnością prowadzony przez prywatnego przedsiębiorcę. Pomieszczenie oddane zostało do używania osobie fizycznej, prowadzącej działalność gospodarczą na 3 lata (od 1 września 2015 r. do 30 czerwca 2018 r.), na podstawie umowy najmu z 22 czerwca 2015 r.¹⁸ Cena przyjęta w tej umowie wynosiła 510 zł za miesiąc, tj. prawie trzykrotnie mniej od ceny płaconej przez tego samego najemcę na podstawie poprzedniej umowy z 3 września 2012 r. (z aneksem z 28 września 2012 r.) – 1.422 zł miesięcznie. (dowód: akta kontroli str. 16-26)

Dyrektor Szkoły wyjaśniła, że wynikało to z wejścia 1 września 2015 r. w życie rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 26 sierpnia 2015 r. w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach¹⁹, „co w znaczny sposób wyeliminowało dużą ilość produktów sprzedawanych w sklepiku szkolnym, a to wiązało się z mniejszym obrotem”. Dlatego kwota czynszu „wydawała się adekwatna do nowych realiów”. (dowód: akta kontroli str. 109)

Pomieszczenie wynajęto na sprzedaż artykułów spożywczych, która powinna być zgodna z zasadami zdrowego żywienia i sprzedaż artykułów szkolnych dla uczniów. Najemca zobowiązał się m.in. do przestrzegania regulaminu i zarządzeń obowiązujących na terenie szkoły oraz pokrycia strat wynikłych z nieprawidłowego użytkowania pomieszczenia. Każda ze stron może wypowiedzieć umowę z miesięcznym okresem wypowiedzenia, a nieprzestrzeganie któregośkolwiek z warunków umowy skutkuje natychmiastowym jej rozwiązaniem. (dowód: akta kontroli str. 23-24)

W umowie nie zawarto postanowień dotyczących sprawowania przez Szkołę kontroli nad przestrzeganiem przez najemcę warunków umowy, w tym w zakresie sprzedaży artykułów spożywczych. Dyrektor Szkoły wyjaśniła, że osoba prowadząca sklepik szkolny konsultuje z nią zakres sprzedawanych produktów, biorąc pod uwagę przepisy powołanego rozporządzenia w sprawie środków spożywczych. Dyrektor zwracała się o zaprzestanie sprzedawania produktów, budzących wątpliwości (np. lody) jeśli takie widziała, zaproponowała też sprzedaż w sklepiku wody butelkowanej, co zostało uwzględnione. Dodała, że również rodzice interesują się asortymentem sklepiku, a dyrektor Szkoły nie otrzymywała od nich zastrzeżeń w tej sprawie. (dowód: akta kontroli str. 109)

Przeprowadzona na zlecenie NIK 13 października 2016 r. kontrola PPIS w Białymstoku wykazała, że sklepik prowadził sprzedaż asortymentu środków spożywczych zgodnie z rozporządzeniem MZ z 26 lipca 2016 r. w sprawie grup środków spożywczych; nie stwierdzono nieprawidłowości. (dowód: akta kontroli str. 223-225)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Szkoła podczas kontroli nie dysponowała pisemnymi oświadczeniami rodziców dzieci z klasy IE o zgodzie na udział ich dzieci w programie „Owoce i warzywa w szkole” na rok szkolny 2015/2016, którym przekazywano te produkty. Ówczesna wychowawczyni tej klasy oświadczyła, że zebrała pisemne oświadczenia 24 rodziców i przekazała intendencie (odeszła ona z pracy z końcem lutego 2016 roku). W roku szkolnym 2016/2017 do 15 listopada 2016 r. uzyskano zgody na udział w tym programie rodziców

¹⁸ Poprzednio z tym samym najemcą obowiązywała umowa z 3 września 2012 r. zawarta na okres do 30 czerwca 2015 r. Najemcę wybrano w przetargu nieograniczonym, w którym jedynym kryterium oceny ofert była cena (cena wywoławcza wynosiła 500 zł).

¹⁹ Dz. U. poz. 594.

dzieci z dwóch klas i części dzieci z pozostałych 10 klas I-III, chociaż produkty zamawiano i dostarczano wszystkim dzieciom z klas I-III.

Obecna starsza intendent wyjaśniła, że przejęła od poprzedniej intendent całą dokumentację dostaw owoców i warzyw, ale bez dokładnej inwentaryzacji jej zawartości i nie była świadoma, że brakuje zgód rodziców dzieci z klasy I E na rok szkolny 2016/2017. Wyjaśniła też, że pozyskiwaniem zgód rodziców zajmują się wychowawcy klas i proces ten bardzo się przeciąga.

W § 4 ust. 1 i 8 (lub 1 i 10) umów zawartych na nieodpłatne dostawy owoców i warzyw w latach szkolnych 2015/2016 i 2016/2017 (z 5 czerwca i 2 września 2015 r. oraz z 7 stycznia, 13 września i 18 października 2016 r.) Szkoła oświadczyła, że w programie biorą udział dzieci, których rodzice lub opiekunowie wyrazili na to zgodę oraz zobowiązała się przechowywać przez minimum 5 lat dokumentację związaną z realizacją programu.

(dowód: akta kontroli str. 15, 39, 44-57, 317, 391)

2. Od rodziców nie odbierano zgód na udział ich dzieci w programie „Mleko w szkole”, mimo że byłoby to wskazane ze względu na możliwość występowania u dzieci nietolerancji laktozy. Szkoła dysponowała wiedzą o 12 uczniach niemogących spożywać mleka w roku szkolnym 2016/2017. Zgodnie z załącznikiem nr 1 do rozporządzenia Komisji (WE) Nr 657/2008 z dnia 10 lipca 2008 r.²⁰ dzieciom można dostarczać także napój mleczny niezawierający laktozy.

Starsza intendent wyjaśniła, że nie otrzymywała dotąd sygnałów o konieczności uzyskiwania takich odrębnych zgód. Wskazała też, że umowy na dostawę mleka oraz informacje o liczbie uczniów (na formularzach Ksmi_P4_f2 z danymi o liczbie uczniów, którzy złożyli deklarację korzystania z programu²¹) są podpisywane pod koniec roku szkolnego poprzedzającego rok szkolny, w którym dostawy mają być realizowane. Na tym etapie występowanie do rodziców o zgodę jest bezprzedmiotowe, gdyż nie ma pewności czy dzieci uczęszczające do szkoły będą w niej kontynuować naukę, poza tym klasy VI kończą tok nauczania, a nie ma jeszcze dzieci, które będą uczęszczać do klas I.

(dowód: akta kontroli str. 39-40, 317)

3. Szkoła w październiku 2016 roku zamówiła mleko UHT w programie „Mleko w szkole” w ilości odpowiadającej wszystkim uczęszczającym uczniom, chociaż miała wiedzę o 12 dzieciach z siedmiu klas, niemogących go spożywać. Zgodnie z załącznikiem nr 1 do powołanego rozporządzenia Komisji (WE) kwalifikującym się produktem jest także napój mleczny niezawierający laktozy.

Starsza intendent, dysponująca wykazem tych dzieci (sporządzonym przez wychowawców klas po rozmowach z rodzicami) wyjaśniła, że nie zmniejszono zapotrzebowania na mleko, gdyż rodzice wyrazili chęć jego otrzymywania, ponadto niewielką nadwyżkę mleka można oddać innym dzieciom. Uzyskała także od dostawcy mleka informację, że w ramach programu dostarczane jest jedynie mleko z laktozą i nie ma możliwości uzyskania mleka bez laktozy. Nie są jej znani dostawcy dostarczający w tym programie mleko bez laktozy.

Dyrektor Szkoły (podobnie jak intendent) wyjaśniła, że mleko bez laktozy prawdopodobnie byłoby dodatkowo płatne, więc ewentualne jego zamówienie zależy od stanowiska rodziców, którzy mogą się nie zgodzić na dokonanie dopłat.

W § 4 umowy na dostawy mleka na rok szkolny 2016/2017 z 21 kwietnia 2016 r. ustalono, że mleko może być spożywane jedynie przez dzieci uczęszczające do placówki, na terenie tej placówki i podczas zajęć szkolnych. (dowód: akta kontroli str. 255-256, 317, 391-394)

4. Obowiązujące w Szkole w latach szkolnych 2012/2013 – 2016/2017 program wychowawczy oraz szkolny program profilaktyki zostały zatwierdzone na posiedzeniach Rady Pedagogicznej (21 listopada 2012 r. i 19 września 2016 r.). Z protokołów z zebrań rady rodziców (z 8 listopada 2012 r. i 25 października 2016 r.) wynika zaś, że rada ta jedynie zaopiniowała oba programy²². Było to niezgodne z art. 54 ustawy o systemie oświaty.

²⁰ Ustanawiającego zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1234/2007 w odniesieniu do pomocy wspólnotowej na rzecz dostarczania mleka i niektórych przetworów mlecznych dla uczniów w instytucjach oświatowych (Dz. Urz. UE L z 11.7.2008 r., s. 17 i n.).

²¹ Wg wzoru określonego przez Prezesa ARR i opublikowanego na stronie <http://www.arr.gov.pl/doplata-krajowa-do-spozycia-mleka-i-przetworow-mlecznych-w-szkolach-podstawowych>.

²² Taki tryb przewiduje § 2 ust. 2 załącznika nr 2 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. Nr 61, poz. 624, ze zm.), zgodnie z którym programy te stanowią element statutu szkoły.

Stanowi on, że program profilaktyki i program wychowawczy uchwała rada rodziców w porozumieniu z radą pedagogiczną (ust. 2 pkt 1), a w razie nieuzyskania porozumienia w ciągu 30 dni od początku roku szkolnego, dyrektor ustala ww. programy w uzgodnieniu z organem sprawującym nadzór pedagogiczny (ust. 4).

Wicedyrektor Szkoły wyjaśniła, że zasady i treść programów wychowawczych oraz profilaktyki z lat 2012 i 2016 przedstawiane były zarówno na posiedzeniach rady pedagogicznej jak i rady rodziców. Rada rodziców nie zgłaszała uwag, ani zastrzeżeń do ich treści. Choć w protokołach nie podano, że programy zostały przyjęte (uchwalone) przez radę rodziców i radę pedagogiczną w porozumieniu, to w istocie takie porozumienie zachodziło. Opracowane programy przedstawiano najpierw temu organowi, który zbierał się wcześniej, przy czym rada rodziców zbiera się stosunkowo rzadko. Dyrektor Szkoły wyjaśniła, że rada rodziców w dniu 25 października 2016 r. nie zgłosiła uwag do przedstawionych programów, a wcześniej nie można było uzyskać jej stanowiska, gdyż nie była jeszcze ukonstytuowana.

(dowód: akta kontroli str. 115-116, 343-350, 361-371, 393-394)

5. Kontrola sanitarna PPIS w Białymstoku z 2016 roku wykazała pięć nieprawidłowości, stanowiących naruszenie obowiązujących przepisów, z których dwie były przedmiotem decyzji PPIS z 9 listopada 2016 r. Ponadto oceny stanu żywienia wykonane przez WSSE w Białymstoku i w Krakowie wykazała niewłaściwą kaloryczność posiłków.

Do 15 listopada 2016 r. wyeliminowane zostały dwie nieprawidłowości wykazane przez kontrolę sanitarną, polegające na braku aktualizacji składu zespołu dot. systemu HACCP w dokumentacji ww. systemu (sporządzono aktualizację) i braku zapisów potwierdzających realizację instrukcji dobrej praktyki higienicznej w zakresie kontroli obecności szkodników (do końca sierpnia 2016 roku prowadzono tę kontrolę raz w roku, zamiast co dwa miesiące; po kontroli PPIS dokonano kontroli szkodników 31 października 2016 r. z zachowaniem ww. terminu).

Nie zakończono natomiast opracowywania brakującej ogólnodostępnej informacji dla konsumenta na temat substancji lub produktów powodujących alergię lub reakcje nietolerancji²³ (przygotowywała ją starsza intendent). Co do pozostałych dwóch nieprawidłowości dotyczących stanu pomieszczeń²⁴ (zniszczone, z odpryskami farby sufity i ściany w pomieszczeniu kuchni, zmywalni, magazynie i obieralni warzyw i owoców, wc personelu oraz w korytarzu komunikacyjnym oraz miejscami uszkodzona podłoga pomieszczenia kuchni, z ubytkami terakoty) PPIS wydał decyzję z 9 listopada 2016 r. nakazującą doprowadzenie do należytego stanu sanitarno-technicznego ww. ścian, sufitów i podłogi w terminie do 31 sierpnia 2017 r. Jeszcze przed wydaniem tej decyzji, pismem z 27 października 2016 r. Dyrektor poinformowała PPIS, że nie ma środków na przeprowadzenie remontu pomieszczeń, ale wystąpi do Urzędu Miejskiego w Białymstoku o środki na ten cel i zalecenia te będą mogły być wykonane najwcześniej w lipcu i sierpniu 2017 roku.

(dowód: akta kontroli str. 206-211, 393-394, 406-408)

Oceny żywienia przedstawione przez WSSE w Białymstoku (18 i 20 października 2016 r.) i w Krakowie (14 listopada 2016 r.) wykazały m.in. zawyżony udział energii, pochodzący z białka i tłuszczu (wg WSSE w Białymstoku o 1,7% i o 3,5%, a wg WSSE w Krakowie o 10% i 37%), zaniżony udział energii pochodzący z węglowodanów (wg WSSE w Białymstoku o 6,1%, a wg WSSE w Krakowie o 26%). Stwierdzono także zawyżoną zawartość chlorku sodu (wg WSSE w Białymstoku) i siedmiu innych substancji (wg WSSE w Krakowie). WSSE w Krakowie stwierdził ponadto m.in., że podstawowym składnikiem energetycznym diety jest w badanym jadłospisie tłuszcz, a nie węglowodany.

Pismem z 27 października 2016 r. PPIS w Białymstoku przedstawił Szkole wyniki oceny dokonanej przez WSSE w Białymstoku oraz zwrócił się o ich przeanalizowanie i podjęcie stosownych działań oraz powiadomienie o tych działaniach do 30 listopada 2016 r. Starsza intendent wyjaśniła, że nie była świadoma nieprawidłowego udziału energii pochodzącego z białek, tłuszczu i węglowodanów w posiłkach. Program jakim dysponuje przy

²³ Art. 3, 21 i 44 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1169/2011 z dnia 25 października 2011 r. w sprawie przekazywania konsumentom informacji na temat żywności... (Dz. Urz. UE L 304/18 z 22.11.2011 r., s. 18, ze zm.).

²⁴ Art. 59 ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz. U. z 2015 r. poz. 594, ze zm.) oraz załącznik II do rozporządzenia (WE) Nr 853/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie higieny środków spożywczych (Dz. Urz. UE L 139 z 30.04.2004 r., s. 1, ze zm.).

opracowywaniu jadłospisów (FIT-WIT) nie daje takich możliwości analizy jak program stosowany przez PPIS (WIKT 3). Wskazała też, że wyeliminowanie nieprawidłowości w zakresie kaloryczności posiłków jest możliwe przez daleko idącą zmianę jadłospisu, co wymaga szczegółowej i dokładnej analizy przez osobę z uprawnieniami dietetyka, których ona nie posiada. Zmiana kaloryczności nie wiązałaby się zaś z potrzebą zmiany stosowanych produktów czy podwyższeniem ceny obiadu. Dyrektor Szkoły wyjaśniła, że Urząd Miejski w Białymstoku zamierza od przyszłego roku zatrudnić dietetyka i poprawa kaloryczności posiłków w Szkole będzie możliwa we współpracy z nim.

(dowód: akta kontroli str. 214-222, 391-398)

Uwagi dotyczące
badanej działalności

Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę na potrzebę zwiększenia dostępności wody pitnej dla uczniów w Szkole. Zaleca się zapewnienie uczniom stałego dostępu do wody niegazowanej, gdyż pełni ona ważną rolę w zaspokajaniu ich potrzeb żywieniowych²⁵.

2. Środki finansowe na realizację programów

Opis stanu
faktycznego

2.1. W latach 2015 – 2016 w planach finansowych Szkoły nie wyodrębniano środków finansowych bezpośrednio przeznaczonych na kształtowanie prawidłowych nawyków żywieniowych uczniów i na działania prewencyjne w zakresie nadwagi i otyłości lub niedożywienia wśród młodzieży szkolnej. (dowód: akta kontroli str. 111)

Natomiast w lutym 2015 roku, kosztem 620 zł, Dyrektor Szkoły uczestniczyła w szkoleniu na temat „Formacja i cukrzyca” organizowanym przez Miejski Ośrodek Doradztwa Metodycznego w Białymstoku. (dowód: akta kontroli str. 241-242)

Ponadto 15 kwietnia 2015 r. Departament Edukacji Urzędu Miejskiego w Białymstoku poinformował o możliwości uzyskania dofinansowania do wyposażenia gabinetów profilaktyki zdrowotnej i pomocy przedlekarskiej ze środków subwencji ogólnej. Pismem z 20 maja 2015 r. Szkoła zgłosiła zapotrzebowanie na wyposażenie gabinetu profilaktyki zdrowotnej w chłodziarko-zamrażarkę, wagę lekarską, kozetkę, aparat do mierzenia ciśnienia, laptop i meble, których łączny koszt wyliczono na 10.000 zł. Wskazano m.in. że sprzęt w gabinecie ma w większości ponad 40 lat jest zużyty, zniszczony i wymaga wymiany na nowy, a Szkoła nie jest w stanie samodzielnie sfinansować ww. wyposażenia. W uzgodnieniu z Departamentem Edukacji Szkoła wystąpiła o zwiększenie wydatków na wyposażenie o 6.000 zł, co zostało uwzględnione. Szkoła zakupiła wyposażenie na potrzeby gabinetu lekarskiego za 4.712,05 zł, w tym wagę lekarską kosztem 1.505 zł.

(dowód: akta kontroli str. 243-249)

Pismem z 12 lipca 2016 r. Szkoła zwróciła się do Departamentu Edukacji Urzędu Miejskiego o sfinansowanie zakupu pieca konwekcyjno-parowego kosztem 46.315,96 zł, motywując to wymogami rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach. Wskazano, że piec ten „usprawni pracę kuchni i sprawi, że dania będą zdrowe, smaczne i wartościowe”. Piec powinien przynieść oszczędności w zużyciu energii, wody, tłuszczu, zmniejszyć ubytek masy produktów, stworzyć możliwość jednoczesnego przygotowywania wielu potraw bez wzajemnego przenikania zapachów i zastąpić pracę wielu tradycyjnych urządzeń gastronomicznych jak piekarnik, trzon, kuchenny, patelnia, grill. Komputerowe sterowanie pieca zapewnia zapamiętywanie receptur, co ułatwia przyrządzanie dań mniej wykwalifikowanemu personelowi.

Pismem z 2 września 2016 r. Dyrektor Departamentu Edukacji poinformował, że prośba o dodatkowe środki na zakup ww. pieca zostanie ujęta przy konstrukcji projektu budżetu na 2017 rok. (dowód: akta kontroli str. 250-254)

2.2. W Szkole nie przyjęto odrębnych zasad weryfikacji ilościowej i jakościowej produktów otrzymywanych w ramach programów żywieniowych. Natomiast obowiązki w zakresie m.in. zaopatrzenia Szkoły w artykuły żywnościowe i przemysłowe zgodnie z przepisami dotyczącymi zamówień publicznych, kierowanie i sprawowanie nadzoru nad żywieniem w Szkole powierzono starszej intendence (od 1 marca 2016 r.), a wcześniej

²⁵ Ust. 4.3.2 i 5. 3.2. Poradnika do oceny higieny procesu nauczania – uczenia się w szkole podstawowej, opracowanego w 2010 r. przez Główny Inspektorat Sanitarny, dostępnego na stronie internetowej np. PPIS w Białymstoku.

intendentce szkolnej, podlegających dyrektor Szkoły. W szczególności, należało do nich „koordynowanie i prowadzenie całości spraw (zgłoszenie uczestnictwa, wybór dostawców, dostarczanie za pokwitowaniem produktów do klas, prowadzenie ewidencji wydawanych owoców i mleka oraz opracowanie dokumentacji) w ramach programów „Szkłanka mleka” i „Owoce i warzywa w szkole”. (dowód: akta kontroli str. 7-9, 12-15)

Dyrektor Szkoły wyjaśniła, że sprawdzenie i weryfikacja jakościowa i ilościowa dostarczanych produktów należy do intendentek. W Szkole nie wprowadzono pisemnych procedur takiej weryfikacji, a dobór szczegółowego jej sposobu należy do intendentek. Dyrektor nie miała dotąd zastrzeżeń do weryfikacji produktów, prowadzonej przez intendentki, nie przypominała też sobie sytuacji, aby dostarczane produkty nie nadawały się do przyjęcia i aby zachodziła potrzeba ich zwrotu. (dowód: akta kontroli str. 109)

Starsza intendent, dokonująca odbioru dostarczanych produktów wyjaśniła, że przyjmując towar ocenia go wzrokowo, sprawdza stan opakowania, czy nie jest naruszone oraz – głównie latem – w jaki sposób towar jest dowożony (czy samochodem chłodnią). Nie zdarzyły się przy niej sytuacje, aby opakowanie mleka lub owoców i warzyw było naruszone. Gdyby taką sytuację stwierdziła, odmówiłaby przyjęcia dostawy. (dowód: akta kontroli str. 317-318)

Z ewidencji dostarczonych i udostępnionych owoców i warzyw, prowadzonych przez Szkołę w latach szkolnych 2015/2016 i 2016/2017 (październik) wynika, że dzieciom udostępniono wszystkie dostarczone porcje owoców i warzyw dniu dostawy.

(dowód: akta kontroli str. 60-68, 78-101)

Sporządzane w Szkole listy wydawanego mleka nie określały dokładnej ilości wydanego faktycznie mleka, wskazywały natomiast – od października do grudnia 2015 roku i w lutym 2016 roku daty jego wydania. I tak, w październiku i listopadzie wydawano mleko przez 17 dni, w grudniu – przez osiem dni, a w lutym – przez 15 dni. W styczniu 2016 roku listy wydawanego mleka nie sporządzono, a w marcu i kwietniu oraz w październiku 2016 roku podawano daty wydania, takie jak daty dostawy (odpowiednio cztery, cztery i pięć dni w miesiącu). Z wyjaśnień starszej intendent wynika, że wydawanie mleka w roku szkolnym 2015/2016 faktycznie zakończyło się w maju 2016 roku. (dowód: akta kontroli str. 260-299, 303-312)

Z potwierdzeń dostawy (sporządzane przez Szkołę formularze Dsml_P3_f2²⁶) i dowodów dostawy (przekazywane przez dostawców) wynika, że w październiku 2015 roku oraz w styczniu i październiku 2016 roku otrzymano i wydano dzieciom takie same ilości mleka, natomiast w pozostałych miesiącach występowały różnice, gdyż wydawano dzieciom albo mniej mleka niż dostarczono (w listopadzie 2015 roku i lutym 2016 roku) albo więcej (w grudniu 2015 roku oraz w marcu i kwietniu 2016 roku). Sprawę tę opisano bliżej w dalszej części wystąpienia pokontrolnego, w sekcji Ustalono nieprawidłowości.

Liczbę dzieci uczestniczących w programach „Owoce i warzywa w szkole” oraz „Mleko w szkole” ustalano zgodnie z liczbą dzieci uczęszczających do Szkoły (bez pomniejszania o tymczasowe absencje). W programie „Owoce i warzywa w szkole” liczba ta określana była w umowach nieodpłatnego dostarczania owoców i warzyw oraz w aneksach do tych umów, co opisano bliżej w p-kcie 1.4 lit. a i b. wystąpienia pokontrolnego.

Ustalono
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono nieprawidłowość, polegającą na nierzetelnym wypełnianiu ewidencji dostaw mleka (na formularzach Dsml_P3_f8²⁷). Nie podawano bowiem stanu początkowego i końcowego mleka w poszczególnych okresach rozliczeniowych oraz nie wykazano trzech z pięciu dostaw otrzymanych w listopadzie 2015 roku oraz żadnej z dostaw otrzymanych w grudniu 2015 roku (cztery) i w styczniu 2016 roku (trzy). W szczególności:

- na formularzach Dsml_P3_f8 za październik – listopad 2015 roku oraz za luty i za marzec – kwiecień 2016 roku nie wykazano stanu początkowego i końcowego, chociaż z potwierdzenia dostaw mleka i przetworów mlecznych za listopad – grudzień 2015 roku, za styczeń – luty oraz marzec – kwiecień 2016 roku (formularz Dsml_P3_f2) i z dowodów dostawy wynika, że dzieciom w listopadzie oraz w grudniu 2015 roku wydano odpowiednio

²⁶ Wg wzoru określonego przez Prezesa ARR i opublikowanego na stronie <http://www.arr.gov.pl/doplaty-do-spozycia-mleka-i-przetworow-mlecznych-w-placowkach-oswiatowych>.

²⁷ Wg wzoru określonego przez Prezesa ARR i opublikowanego na stronie <http://www.arr.gov.pl/doplaty-do-spozycia-mleka-i-przetworow-mlecznych-w-placowkach-oswiatowych>.

332,5 l mleka i 331,5 l mleka mniej niż dostarczono, zaś w marcu i kwietniu 2016 roku po 165,75 l mleka więcej niż dostarczono;

- nie sporządzono formularza Dsmi_P3_f8 za grudzień 2015 roku i styczeń 2016 roku.

Tym samym ewidencja dostaw mleka nie dawała rzetelnego obrazu przebiegu tych dostaw i ilości mleka jakim dysponowała Szkoła w poszczególnych okresach rozliczeniowych. Zgodnie z § 5 umowy z 5 czerwca 2015 r. Szkoła winna zachować przez 5 lat dokumentację potwierdzającą dostawy mleka. (dowód: akta kontroli str. 257-299)

Starsza intendent (zatrudniona od marca 2016 roku) wyjaśniła, że nie zna dokładnych przyczyn wydania dzieciom w listopadzie 2015 roku i w lutym 2016 roku mniejszej ilości mleka niż dostarczono (nie pracowała wtedy w Szkole, a ówczesne intendenci już w Szkole nie pracują). Mogło to wynikać z nagromadzenia dni wolnych od nauki szkolnej. W razie powstania nadwyżek nie zmniejszano dostaw mleka dzieciom, gdyż mogłoby to rodzić ryzyko, że nie starczyłoby go dzieciom w przyszłości (otrzymałyby go mniej). Ponadto pozostające nadwyżki mleka UHT można było zdaniem intendent oddawać dzieciom później, gdyż termin jego ważności jest długi (co najmniej dwa lub trzy miesiące). Mleko zawsze wydawała uczniom (czasem byli przy tym obecni wychowawcy klas) lub roznoszącemu je (w zgrzewkach) po klasach pracownikowi fizycznemu, nigdy nie oddawała go nauczycielom, ani rodzicom. Wskazała też, że w listach wydawanego mleka podawała (od marca 2016 roku) jako datę wydania mleka datę jego dostawy, a nie daty faktycznego wydania mleka dzieciom. Robiła to dla większej czytelności tej listy, gdyż wydanie mleka odbywa się przez kilka dni w różnych ilościach i dla wielu klas (ok. 20). W ewidencji dostaw mleka za poszczególne okresy rozliczeniowe nie wykazywała stanu początkowego i końcowego mleka, gdyż poprzednio również nie było to robione. Nie była też świadoma braków w dokumentacji dostaw, gdyż przy przejmowaniu dokumentacji od poprzedniej intendentki nie przeprowadzono szczegółowej jej inwentaryzacji. (dowód: akta kontroli str. 316-317)

3. Monitorowanie i nadzór nad sposobem wdrażania zasad zdrowego żywienia

Opis stanu faktycznego

W Szkole nie wprowadzono odrębnych zasad monitorowania i nadzoru nad realizacją programów żywieniowych. Dyrektor Szkoły wyjaśniła, że programy te wg jej wiedzy nie wymagają prowadzenia odrębnej dokumentacji, a poszczególne działania w ich ramach są odnotowywane w zależności od charakteru w dziennikach lekcyjnych lub notatkach sporządzanych przez nauczycieli. Efekty realizacji programów polegają głównie na poznaniu przez uczniów zasad aktywnego stylu życia i zbilansowanej diety, wykorzystywaniu zdobytej wiedzy na temat zdrowego odżywiania się (podczas zajęć praktycznych, np. przygotowywanie salatek), wykonywaniu plakatów i wystaw promujących aktywność fizyczną i zdrowe odżywianie się. Zdaniem Dyrektora, praca Szkoły nad świadomością dzieci daje widoczne efekty w skali całej społeczności szkolnej, nawet jeśli poszczególne dzieci w indywidualnych przypadkach nie stosują się do zasad zdrowego żywienia.

(dowód: akta kontroli str. 109)

W latach 2015 – 2016 Szkoła nie była kontrolowana w zakresie realizacji programów żywieniowych przez Urząd Miejski w Białymstoku, Inspekcję Sanitarną i ARR.

(dowód: akta kontroli str. 233-236)

Ustalone nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

4. Działania edukacyjne i organizacyjne kształtujące prawidłowe nawyki żywieniowe

Opis stanu faktycznego

W Szkole w roku szkolnym 2015/2016 podjęto 138 różnych działań edukacyjnych w zakresie promocji zasad zdrowego żywienia, z udziałem 20 klas, w tym:

- przeprowadzono sześć prac plastycznych zakończonych wystawami na temat mleka, owoców i warzyw (klasy IA, II D i E), wykonano prezentację o witaminach (klasa IIIC),
- odbyło się pięć wycieczek do gospodarstw rolnych, ogródków działkowych lub gospodarstw agroturystycznych (klasy IA, IIE, IIID),
- przeprowadzono sześć warsztatów kulinarnych (klasy IID, IIIA i B, IV C),

- odbyła się degustacja przyniesionych owoców i warzyw oraz miodu (klasa IIA) i wspólny posiłek w trakcie wycieczki poświęconej produkcji żywności i kulturze odżywiania (klasa IC),
- odbyły się lekcje z edukacji przyrodniczej o witaminach – klasowy ogródek na parapecie (klasa IIC i IID),
- dzieci klasy IIID wygrały konkurs miejski na temat produktów mlecznych,
- dzieci wzięły udział w spektaklach o zdrowym odżywianiu (klasa IIID) oraz obejrzały film edukacyjny (klasy IVD i VD),
- odbyło się 30 zajęć technicznych z zakresu żywienia i przyrządzania potraw (klasy VIA, B i C).

W roku szkolnym 2016/2017 (do 31 października) odbyło się 50 działań edukacyjnych, dotyczących promocji zasad zdrowego żywienia, w tym:

- wykonano dwie prace plastyczne zakończone wystawami na temat owoców i warzyw oraz piramidy żywieniowej (klasa IIA), a także plakaty o zdrowym odżywianiu oraz witaminach i minerałach (klasy IIIC i VB),
- obejrzano przedstawienie, w tym wywiad na temat odżywiania (klasy IIIA, C, D i E) i spektakl w teatrze (klasa IA),
- przeprowadzono trzy warsztaty połączone z prezentacją warzyw, wykonaniem kanapek i sałatek (klasy IIC, IIIB, VB) oraz warsztaty na wycieczce do pijalni czekolady (klasy IVC, VIA),
- wykonano cztery prezentacje w ramach zajęć komputerowych (klasy IIIC i D, IVC, koło komputerowe dla klas III),
- wzięto udział w konkursie organizowanym przez inną szkołę (zajęcia świetlicowe dla klas III) i zorganizowano konkurs informatyczno-przyrodniczy dla klas I-VI.

Zajęcia edukacyjne z przedmiotów lub wychowawcze (z udziałem 20 i 19 klas w latach szkolnych 2015/2016 i 2016/2017) lub pozaszkolne prowadzili nauczyciele, niemniej w roku szkolnym 2015/2016, w jednym zajęciu świetlicowym wziął udział lekarz (dla klas IA-C), a dietetyk i kucharz przeprowadzili dwa warsztaty edukacyjne (dla klas IVC i D).

(dowód: akta kontroli str. 326-336)

Szkoła nie zatrudniała osób z wykształceniem lub przeszkoleniem w zakresie dietetyki. Natomiast wykształcenie lub przeszkolenie z zakresu żywienia zbiorowego, technologii żywności lub dziedzin pokrewnych posiadały:

- starszy intendent – szkolenia pt. „Zasady racjonalnego żywienia i organizacja żywienia w obiektach żywienia zbiorowego” w 2009 roku i „Intendent w zakładzie żywienia zbiorowego” w 2014 roku,
- pomoc kuchenna – technik technologii żywności (2005 rok),
- dyrektor Szkoły – szkolenie „Humanistyka i żywienie” w 2014 roku oraz „Formacja i cukrzyca” w 2015 roku,
- wicedyrektor Szkoły, jeden z nauczycieli wf i jeden z nauczycieli przyrody – przeszkolenie w zakresie programu „Trzymaj formę” (z lat 2007, 2008 i 2016).

(dowód: akta kontroli str. 14)

Szkoła dysponowała następującymi materiałami na temat prawidłowego żywienia:

- książkami „Kodeks zdrowego żywienia” i „Łakomczuszki Piramida żywienia dla małych dzieci” (po dwie szt.) – do wypożyczenia w bibliotece szkolnej,
- plakatami Talerz zdrowia (trzy egz.), Piramida zdrowego żywienia (jeden egz.), Bądź zdrowy zamień (...) i Piramida żywienia (po dwa egz.) – wywieszonymi w stołówce szkolnej, przy sklepie szkolnym (na korytarzu) oraz wykorzystywanymi jako pomoc dydaktyczna na zajęciach do promocji zdrowego żywienia i stylu życia,
- tablicami demonstracyjnymi Owoce oraz Warzywa (12 szt.) – wykorzystywanymi jako pomoc dydaktyczna na zajęciach w klasach I-III,
- zakładkami do książek Jem owoce i warzywa oraz piję mleko w mojej szkole (342 szt.) – do rozdania dzieciom.

(dowód: akta kontroli str. 102)

W Szkole nie było reklam żywności niezalecanej. (dowód: akta kontroli str. 111)

Szkoła, stosownie do § 2 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2014 r. w sprawie sposobu realizacji środków towarzyszących, które służą zapewnieniu skutecznego wykonania programu „Owoce i warzywa w szkole”²⁸, złożyła dyrektorowi Oddziału Terenowego ARR informacje (ankiety) o działaniach towarzyszących o charakterze edukacyjnym w ramach programu „Owoce i warzywa w szkole”: 28 września 2015 r. za rok szkolny 2014/2015 i 7 listopada 2016 r. za rok szkolny 2015/2016. W informacjach tych wykazano m.in. następujące działania, jakie zostały przeprowadzone:

- konkursy i festyny tematyczne z zakresu zdrowego odżywiania – jeden w roku szkolnym 2014/2015;
- warsztaty kulinarne przekazujące wiedzę z zakresu zdrowego żywienia – jeden w roku szkolnym 2014/2015;
- wycieczki edukacyjne do gospodarstw rolnych/ogrodniczych lub zakładów przetwórstwa owoców i warzyw – trzy w roku szkolnym 2015/2016;
- wspólne spożywanie drugiego śniadania, połączone z degustacją owoców i warzyw i upowszechnianiem wiedzy z zakresu zdrowego odżywiania – trzy i jeden w latach szkolnych 2014/2015 i 2015/2016,
- upowszechnianie w inny sposób korzyści płynących ze spożywania owoców i warzyw oraz wiedzy o ich pochodzeniu i uprawie (wystawy, prezentacje, gazetki) – dwa i 47 w latach szkolnych 2014/2015 i 2015/2016. (dowód: akta kontroli str. 313-314, 337-338)

Wicedyrektor Szkoły wyjaśniła, że współpraca z rodzicami w zakresie nawyków żywieniowych dzieci polega głównie na rozmowach uświadamiających, prowadzonych przez pedagoga szkolnego, wychowawcę oraz przez pielęgniarkę szkolną. Informujemy rodzica o potrzebie utrzymania właściwej diety i aktywności fizycznej. Rodzice różnie do tego podchodzą, niektórzy podejmują rzeczową współpracę i przyjmują nasze porady, ale czasem choć rzadko ignorują je. Jest to delikatna materia i rodzice mogą niechętnie traktować uwagi na temat wagi ich dzieci. (dowód: akta kontroli str. 115-116)

Badanie ankietowe przeprowadzone wśród 24 wychowawców klas I-VI wykazało m.in., że:

- zdecydowanie zadowolonych z realizowanych w Szkole programów dotyczących zdrowego żywienia jest 12 z nich (50%), raczej zadowolonych – 10 (41,7%), a dwóch udzieliło odpowiedzi „trudno powiedzieć” (8,3%);
- za najskuteczniejszą formę zapoznawania uczniów z zasadami zdrowego żywienia nauczyciele uznawali: zajęcia dydaktyczne w Szkole (24 – 100%) i poza Szkołą (ośmiu – 33,3%) oraz wspólne spożywanie posiłków (trzech – 12,5%);
- 16 nauczycieli (66,7%) uważało, że rodzice „raczej” wspierają działania Szkoły w kształtowaniu prawidłowych nawyków żywieniowych dzieci, w opinii sześciu (25%) „trudno powiedzieć” czy rodzice wspierają te działania Szkoły, a dwóch (8,3%) uznało, że rodzice „zdecydowanie” je wspierają. (dowód: akta kontroli str. 383-384)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Uwagi dotyczące
badanej działalności

Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę, że informację o działaniach towarzyszących o charakterze edukacyjnym w ramach programu „Owoce i warzywa w szkole” za rok szkolny 2015/2016 złożono Oddziałowi ARR 7 listopada 2016 r. tj. z ponad miesięcznym opóźnieniem w stosunku do terminu, określonego w § 2 rozporządzenia w sprawie realizacji programu „Owoce i warzywa w szkole” (30 września). Starsza intendent wyjaśniła, że przeoczyła ten termin, poza tym oczekiwała, że formularz informacji ARR prześle do wypełnienia pocztą, podczas gdy dostępny on jest na stronie internetowej ARR.

(dowód: akta kontroli str. 318, 337-338)

²⁸ Dz. U. poz. 1151. Rozporządzenie zwane dalej „rozporządzeniem w sprawie realizacji programu „Owoce i warzywa w szkole”.

IV. Wnioski

Uwagi
Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli²⁹, wnosi o:

1. Przyjmowanie programu wychowawczego i szkolnego programu profilaktyki zgodnie z przepisami art. 54 ustawy o systemie oświaty.
2. Odbieranie od wszystkich rodziców zgód na udział ich dzieci w programach „Owoce i warzywa w szkole” oraz „Mleko w szkole”, a także ich przechowywanie w sposób zapobiegający utracie.
3. Rzetelne prowadzenie ewidencji dostaw mleka w ramach programu „Mleko w szkole”.
4. Uwzględnienie przy zamawianiu dostaw mleka faktu, że część dzieci nie może go spożywać.
5. Dostosowanie warunków sanitarno-technicznych pomieszczeń i kaloryczności posiłków do wymogów określonych przez PPIS w Białymstoku.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden kierownikowi jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK, kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Białymstoku.

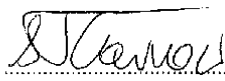
Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK, proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

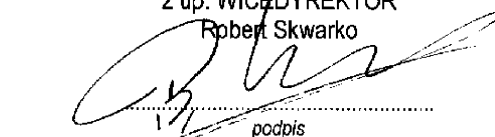
W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Białystok, dnia 28 grudnia 2016 r.

Kontroler
Sławomir Czarnow
doradca prawny


podpis

DYREKTOR DELEGATURY
Najwyższej Izby Kontroli w Białymstoku
z up. WICEDYREKTOR
Robert Skwarko


podpis

²⁹ Dz. U. z 2015 r. poz. 1096, ze zm. Ustawa zwana dalej „ustawą o NIK”.

